ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστικη • ενημερωση

Κώστας Παπαδάκης

Το καθήκον της κοινωνίας που αναδεικνύεται από την πλημμυρίδα των καθημερινών αποκαλύψεων και καταγγελιών βιασμών και άλλων σεξουαλικών αδικημάτων και παρενοχλήσεων είναι να διαμορφωθούν οι καλύτεροι δυνατοί όροι ενθάρρυνσης των θυμάτων τους, ώστε να καταγγέλλουν άμεσα, άφοβα και χωρίς ντροπή τις πράξεις αυτές και να βρίσκουν την συμπαράσταση και την συνδρομή που έχουν ανάγκη από τους αρμόδιους θεσμικούς και κοινωνικούς φορείς.

Το παράδειγμα του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών, που σε έναν μήνα περίπου έχει συγκεντρώσει 1.000 και πλέον καταγγελίες μελών του για περιστατικά σεξουαλικών παρενοχλήσεων και βιασμών, πρέπει να μιμηθούν όλα τα εργατικά σωματεία και οι Ομοσπονδίες τους και να γίνουν αρωγός και μέσο έκφρασης και πραγματικής διεκδίκησης των δικαιωμάτων των μελών τους, καθώς σε πολύ μεγάλο βαθμό τα περιστατικά αυτά πηγάζουν από σχέση εργασιακής εξάρτησης και την ανάγκη αυτού ή αυτής που παρενοχλήθηκε να αποκτήσει ή να διατηρήσει την θέση εργασίας του.

Όπως, μάλιστα, δημοσιεύθηκε ήδη σε αρκετές ιστοσελίδες, παρόμοια πρωτοβουλία έχει λάβει και η Εναλλακτική Παρέμβαση Δικηγόρων Αθήνας, επιτροπή της οποίας συνέταξε ένα ανώνυμο και χωρίς προσωπικά δεδομένα θύματος και δραστών ερωτηματολόγιο, με σκοπό να καταγράψει κατ αρχήν αν έχουν εκδηλωθεί και στον νομικό χώρο κρούσματα σεξουαλικής παρενόχληση την τελευταία πενταετία στο χώρο εργασίας τους. Μέχρι τώρα έχουν επιστραφεί τουλάχιστον 500 «θετικές» απαντήσεις ασκούμενων και νέων δικηγόρων, γυναικών στην συντριπτική τους πλειοψηφία, από τις οποίες προκύπτει ότι υπήρξαν θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης από εργοδότη ή υποψήφιο εργοδότη τους δικηγόρο την τελευταία πενταετία. Ευχής έργο είναι όταν ολοκληρωθεί η παραλαβή των απαντήσεων, να επιληφθούν τα αρμόδια όργανα του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, προκειμένου να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ενθάρρυνσης των μελών του για να καταγγείλουν επώνυμα πλέον

τέτοιου είδους συμπεριφορές για να τιμωρηθούν και να προληφθούν παρόμοιες στο μέλλον.

Η ενθάρρυνση των θυμάτων όμως προϋποθέτει σε επίπεδο κοινωνικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων μέτρα γενναία και σημαντικές δαπάνες για να μετατρέπουν τη συμπαράσταση και την συνδρομή από ευχή σε πράξη: Δομές φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών και παιδιών, των οποίων οι γονείς εμπλέκονται σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, οργανωμένη και συστηματική σωματική προστασία, υποστήριξη νέας διαμονής, ψυχολογική και οικονομική στήριξη και νομική βοήθεια με έξοδα του κράτους μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας της δίκης και φυσικά προστασία της προσωπικότητας των θυμάτων από ερωτήσεις τύπου «τι φορούσες ;», «γιατί κυκλοφορούσες μόνη σου την νύχτα;» και άλλα παρόμοια.

Η αντιστροφή των ρόλων, η θυματοποίηση των δραστών και η ενοχοποίηση των θυμάτων και ιδίως η συλλογική απαξίωση κοινωνικών κατηγοριών προσώπων με χαρακτηριστικό των σεξουαλικό προσανατολισμό, την κοινωνική τους συμπεριφορά, τον τρόπο ζωής τους, τα στοιχεία εθνικής και θρησκευτικής ταυτότητας ή την πολιτιστική τους συγκρότηση, συμβάλλουν στην στήριξη των βιαστών και όχι των θυμάτων. Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται και δηλώσεις σεξισμού, ρατσισμού και ομοφοβίας, που είναι ανεπίτρεπτο να εκφέρονται από οποιονδήποτε, πολύ δε περισσότερο από χείλη δικηγόρων, οι οποίοι μετέχουν σε τέτοιες υποθέσεις. Γιατί οι δηλώσεις αυτές στοχοποιούν και περιθωριοποιούν τα θύματα, ενεργοποιούν και επιτείνουν την ταξική τους διαφοροποίηση από τους θύτες και ασκούν δημόσια ψυχολογική βία, προσβολή, απειλή και συκοφαντία, που έχει ως στόχο και αποτέλεσμα την αποθάρρυνση τους και την αποτροπή της αποκάλυψης καταγγελιών.

Τέτοιες δηλώσεις φιλοξενήθηκαν απλόχερα τις ημέρες αυτές στους τηλεοπτικούς σταθμούς μεγάλης εμβέλειας με πολύωρες προσωπικές συνεντεύξεις και είναι απορίας άξιο γιατί ο Δ.Σ.Α., πέρα από την λειτουργία των πειθαρχικών του οργάνων, η οποία πράγματι εκδηλώθηκε αστραπιαία, δεν έχει εκδώσει οποιαδήποτε δημόσια ανακοίνωση αποδοκιμασίας. Και τούτο διότι ο Δ.Σ.Α. δεν αποτελεί μόνο μυστική πειθαρχική υπηρεσία, αλλά αποτελεί φορέα με σκοπό και αρμοδιότητα μεταξύ άλλων την δημόσια διατύπωση κρίσεων και προτάσεων για την βελτίωση της λειτουργίας και της απονομής της δικαιοσύνης, την φροντίδα και μέριμνα για την συνδρομή των προϋποθέσεων για την αξιοπρεπή άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος, την άσκηση παρεμβάσεων για κάθε θέμα κοινωνικού, πολιτιστικού ενδιαφέροντος και περιεχομένου, που ενδιαφέρει τα μέλη του συλλόγου ή το δικηγορικό σώμα γενικότερα, όπως και για κάθε ζήτημα εθνικού, κοινωνικού, πολιτισμικού ή οικονομικού ενδιαφέροντος (άρθρο 90 ν. 2194/2013 «Κώδικας Περί Δικηγόρων»). Και βέβαια την υπεράσπιση των αρχών και των κανόνων του κράτους δικαίου σε μία δημοκρατική

πολιτεία, που επιβάλλουν τον σεβασμό της προσωπικότητας όσων καταφεύγουν στην έννομη και δικαστική προστασία και όχι την καθύβριση και απαξίωση τους.

Αν τα παραπάνω παριστούν ορισμένες από τις κοινωνικές και ιδεολογικές μήτρες ανοχής και αναπαραγωγής των σεξουαλικών αδικημάτων, που παρεμπιμπόντως η κοινωνία της εκμετάλλευσης και όχι οποιαδήποτε προαιώνια και αταξική πατριαρχία ή έμφυλη αντίθεση είναι εκείνη που τα γεννάει, δεν λείπει δυστυχώς από τον Ποινικό Κώδικα και η θεσμική εστία συγκάλυψης και αναπαραγωγής τους.

Πρόκειται για το άρθρο 344 Π.Κ., το οποίο περιορίζει την υποχρέωση αυτεπάγγελτης δίωξης των αδικημάτων του βιασμού (ΠΚ 336), αλλά και της κατάχρησης σε γενετήσια πράξη (ΠΚ 343).

Σύμφωνα με αυτό, στις περιπτώσεις των άρθρων 336 και 343 στοιχείο γ΄ η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως, αλλά αν ο παθών δηλώνει ότι δεν επιθυμεί την ποινική δίωξη, ο εισαγγελέας μπορεί να απόσχει οριστικά από την ποινική δίωξη ή αν αυτή έχει εισαχθεί την υπόθεση στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο, το οποίο να παύσει οριστικά την ποινική δίωξη. Αν δε ο παθών είναι ανήλικος το δικαίωμα αυτό (της δήλωσης για να μπει η υπόθεση στο αρχείο) το έχουν οι γονείς του.

Είναι η μοναδική διάταξη σε όλον τον Ποινικό Κώδικα, η οποία σχετικοποιεί την αυτεπάγγελτη δίωξη βίαιων κακουργημάτων, ορισμένα από τα οποία τιμωρούνται με την εσχάτη των ποινών (ομαδικός βιασμός). Αντικείμενο της ρυθμιστέας ύλης του είναι :

1. Τα αδικήματα του άρθρου του 336 Π.Κ., δηλαδή

α) το αδίκημα του βιασμού (εξαναγκασμός άλλου σε επιχείρηση ή ανοχή γενετήσιας πράξης με σωματική βία ή με απειλή σοβαρού και άμεσου κινδύνου ζωής ή σωματικής ακεραιότητας) που τιμωρείται με κάθειρξη 10-15 ετών),

β) το αδίκημα του ομαδικού βιασμού από δύο ή περισσότερους δράστες που ενεργούν από κοινού ή που είχε ως συνέπεια τον θάνατο του παθόντος, που τιμωρείται με κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη 10-15 ετών,

γ) την επιχείρηση γενετήσιας πράξης χωρίς την συναίνεση του παθόντος, αλλά και χωρίς άσκηση απειλής ή σωματικής βίας, που τιμωρείται με κάθειρξη 5-10 ετών και

2. Ακόμη (άρθρο 343 Π.Κ.) για μεν τις περιπτώσεις α΄ και β΄ υποχρέωση άλλου σε επιχείρηση

ή ανοχή γενετήσιας πράξης με κατάχρησης σχέσης εργασιακής εξάρτησης ή με εκμετάλλευση της άμεσης ανάγκης του να εργαστεί, που αποτελεί πλημμέλημα που τιμωρείται με φυλάκιση 2 – 5 ετών και χρηματική ποινή, διώκεται μόνο μετά από έγκληση του θύματος (δικαίωμα το οποίο παραγράφεται μετά την πάροδο τριμήνου από την τέλεση της πράξης), για δε την περίπτωση γ΄ (υποχρέωση προσώπου σε γενετήσια πράξη από πρόσωπο επιφορτισμένο με την φροντίδα του θύματος), που τιμωρείται με επίσης φυλάκιση 2-5 ετών και χρηματική ποινή, υπόκειται και αυτή στην ρύθμιση του άρθρου 344.

Η διάταξη του άρθρου 344 Π.Κ., που δυστυχώς παρέμεινε έτσι και με την θέσπιση του νέου Ποινικού Κώδικα, έχει ως δικαιολογητική της βάση την προστασία του ψυχικού κόσμου και της κοινωνικής υπόληψης του θύματος και την αποτροπή βλάβης της ψυχικής του υγείας από την αφήγηση και αναπαράσταση του βιασμού στο ακροατήριο.

Η αντίληψη αυτή είναι προφανώς εσφαλμένη, διότι ακόμα και αν θεωρηθεί ότι αυτή η διάταξη υπηρετεί το συμφέρον, το οποίο προβάλλει, εσφαλμένα το θέτει υπεράνω σημαντικότερων συμφερόντων, όπως είναι η προστασία υποψηφίων θυμάτων του ίδιου δράστη και απολήγει να προκαλεί ενθάρρυνση του δράστη με την προοπτική της ατιμωρησίας του ακόμα και για βίαιες κακουργηματικές πράξεις.

Η διάταξη αυτή στην ιδεολογική της σήμανση είναι η υποβάθμιση του βιασμού, η θεσμοποίηση της ντροπής, η απεμπόληση των ευθυνών της εισαγγελικής και δικαστικής εξουσίας και η μετάθεσή τους στο θύμα, η επίσημη παραδοχή ότι το θύμα πρέπει να ντρέπεται για την αναπαράσταση του βιασμού του και φυσικά αποτελεί εστία συναλλαγής και συγκάλυψης. Είναι ένα κλείσιμο ματιού στους δράστες που έχουν την ικανότητα να τα βρίσκουν με το θύμα, φυσικά αυτούς που υπερέχουν οικονομικά και κοινωνικά, και να οδηγούν την υπόθεση τους στο αρχείο και την ατιμωρησία. Και στην πράξη λειτουργείς ως πηγή εύνοιας των οικονομικά ισχυρών δραστών.

Σε μία περίοδο που το καθήκον που απορρέει από όσα αποκαλύπτονται και καταγγέλλονται είναι η ενθάρρυνση κάθε διαδικασίας αποκάλυψης, ο Ποινικός Κώδικας διατηρεί άσβεστη μία όχι απλώς ξεπερασμένη αλλά αντιδραστική πλέον διάταξη, η οποία αντιπαλεύει την αποκάλυψη και συγκατατίθεται στην συγκάλυψη. Και είναι εντυπωσιακό, ότι ακόμα και σήμερα που πέρα από την πάντοτε ισχύουσα πρόβλεψη χωρίς δημοσιότητα (δίκη κεκλεισμένων των θυρών, ΚΠΔ 330), εισχωρούν στο δικονομικό δίκαιο πρακτικές διεξαγωγής ανακριτικών και δικαστικών πράξεων εξ αποστάσεως (π.χ. ΚΠΔ 227, διαδικασία κατάθεσης μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος) να ταυτίζεται η προστασία του ψυχικού κόσμου του θύματος απόλυτα με την ατιμωρησία του δράστη, χωρίς αναζήτηση εναλλακτικής λύσης που

να μετριάζει το άλγος του θύματος και να αποτρέπει την ατιμωρησία του δράστη.

Η άμεση κατάργηση του άρθρου 344 Π.Κ. και η καθιέρωση της αυτεπάγγελτης δίωξης χωρίς κάμψεις και εξαιρέσεις, τόσο για τα (καθόλου ευκαταφρόνητα και με σοβαρή κριτική για το ότι δεν αναβαθμίζονται σε κακουργήματα) πλημμελήματα του άρθρου 343 Π.Κ., όσο κυρίως και για τα κακουργήματα του άρθρου 336 Π.Κ. είτε για ανήλικους είτε για ενήλικους παθόντος, προβάλλει επιτακτικά αναγκαία ως η μόνη επιβεβλημένη μεταρρύθμιση του Ποινικού Κώδικα για την εξυπηρέτηση του σκοπού της αποκάλυψης των σεξουαλικών εγκλημάτων και τελικά της απονομής δικαιοσύνης και της προστασίας των θυμάτων.

Και αν ακόμα αυτό προκαλεί την οποιαδήποτε ψυχική αναστάτωση στο θύμα (λες και δεν υπάρχει κακούργημα, του οποίου η αναπαράσταση να μην προκαλεί ψυχικό άλγος στο θύμα του), αυτή εξισορροπείται από το γεγονός της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος, που είναι η αποθάρρυνση και η αποτροπή του δράστη από την τέλεση νέων πράξεων και άρα η αποτροπή δημιουργίας πολλαπλάσιων θυμάτων και όχι το αντίθετο.

Δυστυχώς, το στοιχείο αυτό δεν έχει τεθεί ακόμα στον δημόσιο λόγο. Αντίθετα, κυριαρχούν προσεγγίσεις άστοχες, οι οποίες θεωρούν ως μείζον θέμα μεταρρύθμισης την επιμήκυνση των χρονικών ορίων παραγραφής ή και την αυστηροποίηση των ποινών. Ωστόσο, το πρόβλημα δεν βρίσκεται εκεί. Οι μεν ποινές, τουλάχιστον όσον αφορά τα αδικήματα του Π.Κ. 336, έχουν διαμορφωθεί στο ανώτατο ικανό επίπεδο αναλογικά με την απαξία των πράξεων που προβλέπουν, η δε παραγραφή σύμφωνα με τα ισχύοντα (Π.Κ. 111, 112, 113) εκτείνεται στα 15+5 χρόνια από την τέλεση, όταν αυτή τιμωρείται με πρόσκαιρη κάθειρξη και στα 20+5 χρόνια, εάν πρόκειται για πράξη που τιμωρείται με ισόβια, ενώ όταν πρόκειται για ανήλικα θύματα οι προθεσμίες αυτές ξεκινούν από την ενηλικίωση τους, άρα προστίθεται και το χρονικό διάστημα των ετών που μεσολαβούν από την τέλεση της πράξης κατά ανηλίκου μέχρι τα ην ενηλικίωση του.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί, πράγμα γνωστό στον νομικό κόσμο, ότι ο θεσμός της παραγραφής, ο οποίος κακολογείται συχνά σε δημόσιες ομιλίες μη νομικών, δεν αποτελεί μέτρο επιείκειας υπέρ του δράστη, ούτε έπαθλο για επιμελείς δράστες οι οποίοι κατορθώνουν να μην αποκαλυφθούν. Είναι θεσμός που έχει καθιερωθεί για λόγους δημόσιας τάξης και υπηρετεί την ασφάλεια του δικαίου, δεδομένου ότι είναι προφανής η αποδυνάμωση των αποδεικτικών στοιχείων και του κινδύνου εσφαλμένων αποφάσεων από την εξαφάνιση ή εξασθένιση των αποδείξεων μετά από μακρόχρονα διαστήματα, ενώ συνήθως εκλείπει και η δυνατότητα γενικής και ειδικής πρόληψης.

Συνεπώς είναι επισφαλής η οποιαδήποτε επιμήκυνση του χρόνου της παραγραφής πέραν του ήδη μεγάλου αυτού χρονικού διαστήματος, ενώ η αύξηση των χρονικών ορίων της δεν εξυπηρετεί ούτε από άποψη σκοπιμότητας την ανάγκη αποκάλυψης των εγκλημάτων αυτών. Σημασία έχει να αποκαλύπτονται άμεσα και όσο το δυνατόν πιο κοντά στον χρόνο τέλεσής τους και όχι μετά από 15, 20 και 25 χρόνια, όταν ο δράστης ενθαρρυμένος από την σιωπή του θύματος θα έχει τελέσει δεκάδες άλλα παρόμοια αδικήματα.

Η εξάλειψη, συνεπώς, τόσο των κοινωνικών όσο και των θεσμικών εστιών ανοχής και κατ αποτέλεσμα αναπαραγωγής των σεξουαλικών εγκλημάτων και η συστηματική συμπαράσταση με κάθε τρόπο στα θύματα και την ανάγκη αποκάλυψης τους, αποτελεί το καθήκον της κοινωνίας και του προοδευτικού νομικού κόσμου σήμερα.

Αθήνα, 25/2/2021

Κώστας Παπαδάκης